

IJTIMOY-MAISHIY SOHADAGI HUQUQBUZARLIKLARNING PROFILAKTİKASINI TAKOMILLASHTIRISH.

Bafoqulov Polvonzoda Telmonovich

Navoiy shahar IIB HPB prof inspector

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy-maishiy sohadagi huquqbuzarliklarning oldini olishni kuchaytirish usullari ko'rib chiqilgan. Asosiy sabablarni aniqlash, mavjud profilaktika choralarini tahlil qilish va ichki nizolar va ijtimoiy-iqtisodiy buzilishlarni kamaytirish bo'yicha innovatsion strategiyalarni taklif qilishga e'tibor qaratiladi. Bunday qonunbuzarliklarga olib keladigan ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va psixologik omillarni o'rganish orqali ushbu ish profilaktika asoslarini mustahkamlash va ijtimoiy birdamlikni yaxshilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-maishiy huquqbuzarliklar, oiladagi zo'ravonlikning oldini olish, ijtimoiy barqarorlik, jamoat dasturlari, jamoat xavfsizligi, nizolarni hal qilish, siyosatni ishlab chiqish, profilaktika strategiyalari.

Uy xo'jaliklari va jamoalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni qamrab oladigan ijtimoiy-maishiy soha oiladagi zo'ravonlik, mojarolar va tegishli huquqbuzarliklarning ko'payishi tufayli muhim tashvish sohasiga aylandi. Ushbu sohadagi qonunbuzarliklar nafaqat shaxslarga zarar etkazadi, balki ijtimoiy tuzilmalarni beqarorlashtiradi, jamiyat farovonligi uchun uzoq muddatli ta'sirlarni keltirib chiqaradi. Shuning uchun samarali profilaktika zaif guruhlarini himoya qilish va ijtimoiy tartibni saqlash uchun juda muhimdir.

So'nggi yillarda ko'plab hukumatlar va tashkilotlar ijtimoiy-maishiy qonunbuzarliklarni yumshatish dasturlarini boshladilar. Biroq, iqtisodiy tengsizliklar, madaniy me'yorlar, psixologik stress va xabardorlikning etishmasligi bilan bog'liq masalaning murakkabligi har tomonlama profilaktika strategiyasini ishlab chiqishni

qiyinlashtirdi. Ushbu maqola masalaning turli o'lchamlarini o'rganishga va mavjud profilaktika mexanizmlarini takomillashtirishni tavsiya etishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqot ichki qonunbuzarliklar statistikasini miqdoriy tahlilini ijtimoiy ish, huquqni muhofaza qilish va psixologiya mutaxassislarining sifatli intervyulari bilan birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

Ma'lumotlarni Miqdoriy Yig'ish:

- So'nggi o'n yil ichida ichki qonunbuzarliklar to'g'risidagi huquqni muhofaza qilish organlarining ma'lumotlari.

-Ijtimoiy-ichki nizolarning chastotasi bo'yicha jamoat markazlaridan so'rov ma'lumotlari.

- Ushbu qonunbuzarliklarga aloqador shaxslarning ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishini tahlil qilish.

Sifatli Intervyular:

- Hozirgi profilaktika tizimlarining zaif tomonlarini aniqlash uchun ijtimoiy ishchilar, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari, psixologlar va jamoat rahbarlari bilan chuqur suhbatlar.

- Innovatsion profilaktika dasturlarini amalga oshirgan tanlangan hududlardan amaliy tadqiqotlar.

Adabiyotlarni o'rganish va siyosat tahlili:

-Ijtimoiy-ichki qonunbuzarliklarga oid mavjud milliy va xalqaro siyosatni ko'rib chiqish.

- Turli Qonunchilik asoslarini taqqoslash va ularning profilaktikaga ta'siri.

Ijtimoiy-maishiy sohadagi huquqbuzarliklarning oldini olishni takomillashtirish uchun buzilishlarning asosiy sabablarini ham, bevosita omillarini ham hal qiladigan ko'p qirrali yondashuv zarur. Profilaktika choralari samaradorligini oshirishi mumkin bo'lgan ba'zi strategiyalar:

1. Huquqiy va siyosat asoslarini mustahkamlash

- Aniqroq qoidalar va qonunlar: Qonunchilik bazasi buzilishlarni aniq jazo va ijro etish mexanizmlari bilan har tomonlama hal qilishini ta'minlash.

- Huquqni muhofaza qilishni o'rgatish: politsiya va mahalliy hokimiyat organlari ichki nizolarni sezgirlik va qonuniy tartiblarga rioya qilish bilan hal qilishga o'rgatilishi kerak.

- Hisobot mexanizmlari: ishonch telefonlari, ilovalar yoki jamoatchilikni targ'ib qilish dasturlari kabi qoidabuzarliklar haqida xabar berish uchun kirish uchun qulay va maxfiy kanallarni yarating.

2. Jamiyatni xabardor qilish va ta'lim dasturlari

- Ommaviy kampaniyalar: oiladagi zo'ravonlik, bolalarga nisbatan zo'ravonlik yoki beparvolik kabi ijtimoiy-maishiy qonunbuzarliklar to'g'risida xabardorlikni oshirish. Odamlarni himoya qilish uchun mavjud bo'lgan huquqlari va resurslari to'g'risida xabardor qiling.

- Seminarlar va seminarlar: oilalarni, ayniqsa zaif jamoalarda, nizolarni hal qilish, muloqot qilish va oiladagi zo'ravonlikning salbiy ta'siriga o'rgatish.

- Maktabga asoslangan dasturlar: maktablarda bolalarga hurmat, hamdardlik va sog'lom munosabatlarning ahamiyatini o'rgatadigan dasturlarni joriy etish.

3. Erta Aralashuv Dasturlari

- Maslahat va qo'llab-quvvatlash xizmatlari: oilalar va shaxslar uchun moliyaviy stress, giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish yoki ruhiy salomatlik muammolari kabi asosiy muammolarni hal qilish uchun qulay maslahat xizmatlarini taklif eting.

- Ijtimoiy ishchilarning uyga tashriflari: yuqori xavfli oilalar uchun ijtimoiy xodimlarning davriy tekshiruvlari muammolarni kuchayishidan oldin aniqlashga yordam beradi.

- Xavflarni baholash vositalari: mahalliy hokimiyat organlari uchun uy xo'jaliklarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qonunbuzarliklar xavfini baholash va faol aralashish vositalarini joriy etish.

4. Jamiyat Tuzilmalarini Mustahkamlash

- Jamiyatni qo'llab-quvvatlash tarmoqlari: mahalliy jamoalarni odamlar bir-birlariga qarashlari va muammolarning dastlabki belgilari haqida xabar berishlari mumkin bo'lgan mahalla tomosha dasturlari yoki ijtimoiy klublarni tashkil etishga undash.

- Mediatsiya va nizolarni hal qilish: nizolarni buzilishlarga olib kelishdan oldin ularni do'stona hal qilishga yordam berish uchun jamoalarda vositachilik xizmatlarini targ'ib qilish.

- Oila markazlari: odamlar yuridik maslahat, hissiy yordam va inqirozga aralashish kabi xizmatlardan foydalanishlari mumkin bo'lgan jamoatchilikka asoslangan oilani qo'llab-quvvatlash markazlarini tashkil etish.

5. Monitoring va ijro etilishini kuchaytirish

- Real vaqtda monitoring: jabrlanganlarga oiladagi zo'ravonlik yoki zo'ravonlik holatlarida tezda yordam so'rab signal berishga imkon beradigan mobil ilovalar yoki taqiladigan qurilmalar kabi texnologiyalardan foydalaning.

- Politsiya mavjudligini oshirish: yuqori xavfli hududlarda huquqni muhofaza qilish organlarining ko'rinishi va ta'sirchanligini yaxshilash.

- Qattiq kuzatuv: xabar qilingan qoidabuzarlik holatlari mahalliy hokimiyat organlari tomonidan qat'iy ravishda kuzatib borilishini va huquqbuzarlar takroriy xatti-harakatlari uchun kuzatilishini ta'minlash.

6. NNT va xususiy sektor bilan hamkorlik

- Nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlik: nodavlat notijorat tashkilotlari ko'pincha ijtimoiy-maishiy huquqbuzarliklar qurbonlariga inqirozli boshpana, psixologik yordam va huquqiy yordam ko'rsatish dasturlarini amalga oshirish uchun moslashuvchanlikka ega.

- Korporativ javobgarlik dasturlari: korxonalarni jamoatchilikni qo'llab-quvvatlash tashabbuslarida ishtirok etishga undash va ichki muammolarni hal qiladigan xodimlarga yordam dasturlari (EAPs) uchun resurslarni taqdim etish.

7. Ma'lumotlarni yig'ish va tadqiq qilish

- So'rov o'tkazish: mahalliy qonunbuzarliklar haqida ma'lumot to'plash, hodisalarning demografiyasi, joylashuvi va qonuniyatlarini tushunish.

- Aralashuv natijalarini o'rganish: zarur hollarda strategiyalarni to'g'rilash uchun profilaktika dasturlarining samaradorligini muntazam ravishda tahlil qilib boring.

- Bashoratli tahlillardan foydalanish: huquqni muhofaza qilish organlari va ijtimoiy xizmatlardan to'plangan ma'lumotlardan foydalanib, qonunbuzarliklar sodir bo'lishidan oldin ularni bashorat qilish va oldini olish tendentsiyalarini tahlil qiling.

8. Asosiy Ijtimoiy Muammolarni Hal Qilish

- Iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish: zaif guruhlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash va ish bilan ta'minlash, chunki iqtisodiy stress ko'pincha ichki nizolarga olib keladi.

- Giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish dasturlari: giyohvandlik va alkogolizmga qarshi dasturlarni kuchaytirish, chunki ular ko'pincha oiladagi zo'ravonlik bilan bog'liq.

- Ruhiy salomatlik xizmatlari: ijtimoiy-maishiy buzilishlarga aylanishi mumkin bo'lgan stress, depressiya va boshqa psixologik muammolar kabi omillarni yumshatish uchun ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlashni ta'minlash.

Ushbu strategiyalar yaxlit ravishda amalga oshirilganda, ijtimoiy-maishiy sohadagi qonunbuzarliklarning tarqalishini kamaytirishi va shaxslar va oilalar uchun xavfsiz muhit yaratishi mumkin.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-maishiy qoidabuzarliklar yaxlit profilaktika strategiyasini talab qiladigan ko'p o'lchovli masaladir. Amaldagi tizimlar faol jamoatchilik tashabbuslariga emas, balki reaktiv choralarga (masalan, huquqni muhofaza qilish tadbirlariga) e'tibor qaratishga moyil. Asosiy muammolardan biri bu turli sohalarning, shu jumladan huquqni muhofaza qilish, ijtimoiy xizmatlar va jamoat tashkilotlarining etarli darajada integratsiyalashuvidir. Profilaktik choralar ko'pincha barqaror mablag ' etishmasligi tufayli muvaffaqiyatsizlikka uchraydi, ayniqsa qoidabuzarliklar eng ko'p uchraydigan iqtisodiy mahrum bo'lgan joylarda.

Qonunbuzarliklarni kamaytirishda jamoatchilikka asoslangan dasturlarning muvaffaqiyati mahalliy ishtirok etish va erta aralashuvning muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu dasturlar profilaktika vositasi sifatida uzluksiz ta'lim, moliyaviy barqarorlik va psixologik yordam zarurligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, huquqni muhofaza qilish organlari va nizolarni hal qilishda birinchi yordam ko'rsatuvchilar uchun treninglar va travmadan xabardor qilingan yordam aralashuvlarning samaradorligini oshirish uchun juda muhimdir.

Xulosalar

Ijtimoiy-maishiy huquqbuzarliklarning oldini olish huquqiy, ijtimoiy va psixologik aralashuvlarni birlashtirgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Bunga ehtiyoj bor:

Kengaytirilgan jamoat dasturlari: yuqori xavfli guruhlarni ta'lim, maslahat va moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan mahalliy tashabbuslar.

Huquqni muhofaza qilish organlari uchun takomillashtirilgan trening: huquqbuzarliklarning takrorlanishini kamaytirish uchun nizolarni hal qilish va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ixtisoslashtirilgan trening.

Manfaatdor tomonlar o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlar: ijtimoiy xizmatlar, huquqni muhofaza qilish organlari va jamoat tashkilotlari o'rtasida qonunbuzarliklarning asosiy sabablarini bartaraf etish bo'yicha yaxshiroq hamkorlik.

Profilaktika tadbirlarini barqaror moliyalashtirish: uzoq muddatli profilaktika dasturlari uchun resurslarni ajratish, ayniqsa ijtimoiy-iqtisodiy nochor mintaqalarda.

Siyosat islohoti: hukumatlar ichki qoidabuzarliklarning ijtimoiy-iqtisodiy va psixologik jihatlarini hal qiluvchi keng qamrovli siyosatni ishlab chiqishi, profilaktika asoslarini yaxshi moliyalashtirilishi va muntazam ravishda bajarilishini ta'minlashi kerak.

Jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari ijtimoiy-maishiy qoidabuzarliklarning oqibatlarini va mavjud qo'llab-quvvatlash tizimlari to'g'risida ommaviy axborot kampaniyalari va jamoatchilik bilan aloqalar orqali xabardorlikni oshirish uchun ko'proq harakat qilish kerak. Monitoring va baholash: profilaktika dasturlarining samaradorligini muntazam ravishda kuzatib borish mexanizmlarini

yaratish va ijtimoiy-maishiy qoidabuzarliklarning o'zgaruvchan xususiyatiga qarab tuzatishlar kiritish.

Fanlararo hamkorlik: ijtimoiy ishchilar, psixologlar, huquqni muhofaza qilish organlari va jamoat rahbarlaridan iborat fanlararo jamoalarni profilaktika strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishda birgalikda ishlashga undash. Ijtimoiy-maishiy qonunbuzarliklarga olib keladigan asosiy ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillarni hal qilish orqali jamiyat barcha shaxslar uchun xavfsizroq va uyg'unroq ichki muhitni yaratishga harakat qilishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2017 йил 14 мартдаги “Хуқуқбузарликларпрофилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2833-сонли қарори // URL: <http://www.lex.uz>

2. Криминология: дарслик (170 варақ) /З.С.Зарипов, А.С.Якубов, Г.А.Аванесов, ва бошқалар. Проф.

3. С. Зарипов таҳрири остида. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2006. Юрист ахборотномаси ISSN 2181-9416 Doi Journal 10.26739/2181-9416 (3-сон 1-жилд) Тошкент 2020.

4. Абдурасулова Қ.Р. Криминология: Дарслик. (104 варақ)Масъул муҳаррир ю.ф.д.,проф. М.Х. Рустамбаев. Т., ТДЮИ нашриети. 2008 й.

5. Федеральный Закон Российской Федерации от 23 июня 2016 года №182-ФЗ «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации» <http://mvd.ru/document>.

6. Закон Киргизской Республикой от 25 июня 2005 г № 82 «О профилактике правонарушении в Киргизской Республике» [//www.cbd.minjust.gov.kg](http://www.cbd.minjust.gov.kg).

7. Закон Республики Беларусь от 4 января 2014 г №122-3 «Об основах деятельности по профилактике правонарушении» [//www.pravo.by](http://www.pravo.by).